Кравченко Оксана

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0002-9732-6546
e-mail: okskravchenko@ukr.net

КАНІСТЕРАПІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Анотація. У статті узагальнено зарубіжний і вітчизняний накопичений досвід впровадження методу каністерапії з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами. Запропоновано визначення реабілітації дітей з особливими освітніми потребами (надалі-ООП) за допомогою каністерапії – процесу і системи психологічних, педагогічних заходів, спрямованих на відновлення та розвиток альтернативних фізичних або психічних функцій, усунення, а також повну компенсацію обмежень життєдіяльності, викликаних порушенням здоров'я опосередковано з допомогою взаємодії з собакою, розширюючи тим самим комунікативне поле взаємодії з оточуючим світом.

Ця система заходів, що включає соціальну, психологічну і профілактичну компонент, орієнтована на адаптивну і реабілітаційну роботу з дітьми з ООП.

Принципами організації каністерапії як засобу соціально-психологічної реабілітації в умовах закладу освіти та у роботі з сім'єю дитини є: партнерство, різнобічність зусиль, єдність психосоціальних і біологічних методів впливу. Співпраця дитини з собакою виконує низку функцій: мотивуючу, комунікативну, розслаблюючу, навчаючу, пізнавальну, когнітивно-допоміжну, психотерапевтичну, ресурсну.

Ключові слова: діти та молодь, інклюзивне навчання, реабілітація, природотерапія, каністерапія.

Постановка проблеми. У 2005 р. в Україні прийнято Закон «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», який визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», 2006).

Із прийняттям Закону змінилися підходи до вирішення проблем, пов'язаних з інвалідністю, що дало змогу сформувати базисну основу сучасної системи реабілітації дітей та молоді з ООП, реабілітаційної індустрії загалом.

Реабілітація осіб з інвалідністю розглядається як система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення.

Розглядаємо соціально-психологічну реабілітацію дітей та молоді з ООП – як комплексну, багаторівневу і динамічну систему заходів, спрямованих на відновлення, розвиток та утвердження соціального статусу особистості, її психологічних функцій, якостей, властивостей; захист психічного здоров'я та соціального благополуччя; соціальне залучення до повноцінної життєдіяльності та дієздатності, включення в соціальні відносини на основі усунення обмежень життєдіяльності та створення доступного середовища.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Відповідно до теми наукового дослідження здійснено аналіз напрацювань як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій думці. З науково-практичної точки зору важливими є педагогічні умови професійної реабілітації молоді з особливими потребами, обґрунтовані А. Шевцовим. Фундаментальними працями з питань інклюзивної освіти збагатила педагогічну думку України А. Колупаєва, яка окреслила стратегічні вектори розбудови освітньої галузі, зокрема освіти дітей з особливими потребами, представила 3-х етапний історичний екскурс розвитку галузі за часів незалежності України. Серед наукових робіт, де висвітлюються різні аспекти супроводу навчання студентської молоді з особливими потребами, значний інтерес для нас становлять наукові розробки П. Таланчука.

Водночас малодослідженою залишається проблема використання природотерапії в інклюзивному навчанні з відновлювальною метою серед учасників освітнього процесу, а також обґрунтування різних видів природотерапії.

Мета статі – висвітлити каністерапію як інноваційний напрям соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі українських та зарубіжних досліджень встановлено, що природотерапія у роботі з дітьми та молоддю забезпечує реабілітаційний ефект. Водночас серед різних напрямів і видів природотерапії виокремлюють пет-терапію та анімалотерапію.

Пет-терапія (від англ. pet – «улюблена тварина») використовується для позначення терапії за допомогою тварин (собак, коней, дельфінів, котів, птахів та ін.), яка виникла як професійний вид діяльності відносно недавно. На пострадянському просторі цей метод отримав назву анімалотерапія (від лат. animal – тварина).

У процесі досягнення терапевтичної мети, застосовуючи анімалотерапію, вдається досягти таких ефектів: у процесі спілкування з твариною людина відчуває себе краще, збільшуються життєві сили, покращується настрій, відбувається усвідомлення змісту життя, краще вибудовуються соціальні взаємозв'язки. Використання тварин в освітньому процесі стимулює розвиток фантазії і здатності до переживання, сприяє виникненню звички до порядку, забезпечує розвиток пунктуальності, самодисципліни. Під час взаємодії з тваринами діти усвідомлюють свою відповідальність за них, необхідність піклування і догляду, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню гуманістичного ставлення до інших людей, виникненню соціальної емпатії.

Серед різновидів анімалотерапії великою популярністю користується **каністерапія** – вид лікування і реабілітації за допомогою спеціально відібраних і навчених собак під наглядом кваліфікованих фахівців (каністерапевтів).

Каністерапія – це абсолютно новий метод реабілітації для України. Сам термін «каністерапія» виник у 60-ті роки XX ст. у США. Хоча історія співіснування, співпраці та взаємодопомоги між людиною і собакою налічує за деякими джерелами до 40 тисяч років (і це підтверджують археологічні знахідки), але, власне, напрямок терапії розвивався із середини минулого століття.

Американський дитячий психіатр Борис Левінсон помітив, як його маленькі пацієнти позитивно реагували на його собаку, яка перебувала в приймальні під час сеансу лікування, згодом і запропонував використовувати цих тварин для лікування психічних розладів. Лікар обладнав в приймальні «зоокуточок»: повісив клітки з птахами, поставив акваріуми з рибками і т.д. Дослідивши цей феномен більш розгорнуто, у 1969 році Левінсон публікує результати в роботі «Pet oriented Child-Psychiatry», де доводить користь від використання тварин в дитячій психотерапії. Власне він і запровадив вживання в 1969 році терміну «петтерапія» (Кароматов та Баймуродов, 2017).

Заслужовує на увагу зарубіжний і вітчизняний досвід впровадження методу каністерапії в роботі з *дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами*.

Каністерапія дає можливість дітям з особливими потребами отримати психофізіологічну допомогу, яка полягає в тому, що взаємодія з тваринами нормалізує роботу нервової системи, знімає артеріальний тиск, знижує рівень фізіологічного і психологічного стресу, конфліктність, відчуття неповноцінності, ворожість, тривожність, сприяє гармонізації міжособистісних відносин.

Найбільш часті порушення розвитку дітей, для корекції яких використовується каністерапія – це розумова відсталість, порушення опорно-рухового апарату (дитячий церебральний параліч), порушення аутистичного спектру, епілепсія (собаки діагностують напади епілепсії та можуть попередити їх за 20 хвилин до початку), емоційні порушення, синдром дефекту уваги і гіперактивності, затримка психічного розвитку (Чумак, Раїмбакієва, Батинова та ін., 2017).

Каністерапія також застосовується для нормалізації стану дитини: спілкування з собаками може благотворно впливати на дитину, заспокоювати і розслабляти, зменшувати відчуття самотності. Допомога тварин є особливо ефективною, коли дитина відчуває нестачу в соціальній підтримці та труднощі в процесі соціалізації; для мотивації людей піклуватися про своє здоров'я, приміром, спонукати до прогулянок на свіжому повітрі. Люди, які завели собаку, різко збільшують тривалість своїх прогулянок; для заспокоєння або мобілізації уваги – ці ефекти найбільш часто застосовуються в роботі з дітьми, що зазнають труднощі з концентрацією уваги або гіперактивністю (Коғаловська, 2014).

Дослідження в школах засвідчили, що тварини здатні захоплювати і утримувати увагу дітей, що сприяло зниженню рівня збудження і агресії. Виділені Кюблер-Росс стадії заперечення, гніву, шантажу, депресії і прийняття, через які змушені пройти люди з невиліковними хворобами, протікають набагато легше, коли оточуючі здатні підтримати хворого, забезпечити йому емоційну близькість. А вплив відданої тварини здатен допомогти людям керувати своїми почуттями і перетворювати їх, справлятися зі страхом, відчаєм і самотністю. При дослідженні спілкування дітей в інвалідних візках з оточуючими виявлено, що ті, хто був з собакою, ставали об'єктами більш пильної уваги на вулиці. Присутність собаки забезпечувало набагато більше уваги, теплоти відносин (Коғаловська, 2014).

Метод каністерапії має комплексний характер, адже застосування методу – це і лікування, і реабілітація, і психотерапія із залученням собак. З огляду на це виділяють такі напрями каністерапії (Коғаловська, 2014):

реабілітаційний (реабілітація розглядається як комплекс заходів з відновлення автономності, адаптації, працездатності і здоров'я людей з обмеженими фізичними і психічними можливостями, причиною яких є перенесені (реабілітація) або вроджені (абілітація) захворювання (позитивний вплив собак в цій сфері безсумнівний);

психотерапевтичний як різновид психотерапії, що передбачає і кінологічну підготовку фахівця;

діагностичний (використовують можливості собак в діагностиці особливо важких захворювань, що складно проявляються. Наприклад, собаки нюхом «діагностували» онкозахворювання (Швеція, Англія).

На основі визначень, що наявні у науковій думці, та вивченого у цій сфері досвіду, розглядаємо *реабілітацію дітей з ООП за допомогою каністерапії* як процес і систему психологічних, педагогічних заходів,

спрямованих на відновлення та розвиток альтернативних фізичних або психічних функцій, усунення, а також повну компенсацію обмежень життєдіяльності, викликаних порушенням здоров'я опосередковано з допомогою взаємодії з собакою, розширюючи тим самим комунікативне поле взаємодії з оточуючим світом.

Ця система заходів включає *соціальну, психологічну, профілактичну компоненти* і орієнтована на адаптивну та реабілітаційну роботу з дітьми з ООП:

соціальна компонента передбачає реінтеграцію дітей з ООП, а також їх батьків у соціальну взаємодію з дітьми та дорослими, які не мають виражених проблем зі здоров'ям, шляхом створення різнобічного контактного гуманістичного (антропо-зоо-біологічного) середовища (каністерапевт-собака-діти з ООП та їх батьки – діти без порушень – педагогічні працівники, фахівці соціально-психологічного супроводу та інклюзивного навчання, волонтери);

психологічна компонента включає адаптацію дітей з ООП та їх батьків до зовнішніх факторів життєдіяльності шляхом використання науково-методично, психологічно і соціально обґрунтованих практик каністерапії із залученням до адаптивних занять волонтерів, соціальних працівників, психологів, педагогів;

профілактична компонента передбачає корекцію психоемоційних поведінкових девіацій у дітей з ООП за рахунок включення у нове середовище спілкування, де центральною ланкою організації багатосторонніх контактів є кінолог і його група спеціально навчених собак (Сертакова, Чубаров та Бондарчук, 2018).

Крім того, розрізняють *спрямовану* (використання спеціально навчених тварин за розробленими терапевтичними програмами) і *неспрямовану* каністерапію (взаємодія з тваринами в домашніх умовах). Адже собаки мають деякі властивості, схожі з людськими: емоційністю, здатністю виражати свої переживання діями, звуками, мімікою, реакцією на комунікативні ініціативи людини. Водночас, вони легко навчаються вербальним командам і охоче їм підкоряються (Когаловська, 2014).

Принципами організації каністерапії як засобу соціально-психологічної реабілітації в умовах закладу освіти та у роботі з сім'єю дитини є:

принцип партнерства, тобто залучення дитини з ООП до активної співпраці з персоналом в процесі реабілітації;

принцип різнобічності зусиль, тобто спрямованість їх на різні сфери функціонування (психологічну, професійну, сімейну, громадську, сферу дозвілля);

принцип єдності психосоціальних і біологічних методів впливу;

принцип ступеневості (перехідності) прикладених зусиль, що підкреслює необхідність дотримання певної послідовності в застосуванні різних елементів реабілітаційного комплексу, поступовість зростання навантажень (Слизкова та Нестерова, 2016).

Співпраця дитини з собакою виконує низку функцій: *мотивуюча* (посилення інтересу, залучення у процес); *комунікативна* (залучення до взаємодії, розширення комунікативного потенціалу дитини); *розслаблююча* (психологічна релаксація, підготовка до розумової діяльності, знання напруги); *навчаюча* (побутове навчання, розвиток навичок самообслуговування); *пізнавальна* (розширення знань про природу і тварин); *когнітивно-допоміжна* (участь собаки у заняттях з розвитку когнітивних здібностей); *психотерапевтична* (сприяє гармонізації актуального психічного стану, зниження рівня тривожності, напруженості, підвищенню емоційного фону); *ресурсна* (сприяє актуалізації ресурсних станів) (Данченко, 2017).

Процес соціально-психологічної реабілітації із застосуванням методу каністерапії має низку *специфічних особливостей* (Слизкова та Нестерова, 2016). По-перше, у спілкуванні дітей з ООП і собак підвищується мотивація, адже рухи будуються не на основі подолання болю, а на емоційному пориві, на бажанні зробити що-небудь для тварини. Собака є досить активним учасником взаємодії, але при цьому, собака досить тонко відчуває налаштованість дитини, її емоційний стан, вгадує її бажання. По-друге, на заняттях каністерапії дитина реалізує і задоволення потребу в спілкуванні, любові і повазі, фізичному контакті, потребу в суспільно-корисній праці, в прояві турботи про оточуючих. Використовуючи надані можливості для задоволення цих потреб, як пише А. Маслоу, дитина забезпечує свій особистісний розвиток. По-третє, важливо відзначити, що діти з синдромом гіперактивності та дефіциту уваги, аутисти і діти, хворі на ДЦП, спілкуються з дорослими і з однолітками набагато більш відкрито і безпосередньо, коли ця взаємодія будується навколо собаки і разом з собакою. По-четверте, безсумнівна користь для розвитку когнітивної сфери дитини, тому, що під час занять вживається багато нових слів і термінів з кінології, в ігровій формі пропонуються різні інтелектуальні завдання, діти в формі гри розширюють свій кругозір, підвищують інтерес до навчання, тренують свою мимовільність. По-п'яте, особливу цінність така методика має для дітей з синдромом гіперактивності та дефіциту уваги. По-шосте, взаємодія з собакою корисна для дітей з ООП у зв'язку з тим, що це сприяє більш швидкому налагодженню емоційного контакту і довірливих відносин, що особливо важливо при спілкуванні з цими дітьми, підвищує їх рівень відповідальності, самостійності і «дорослості». По-сьоме, мета і завдання занять розрізняються залежно від діагнозів і психологічних особливостей дітей. (Слизкова та Нестерова, 2016).

Очевидно, що каністерапія сприяє *фізичній реабілітації* завдяки спеціальним вправам, які спрямовані на відновлення поведінкових реакцій, вироблення координованих рухів з довільним розслабленням скелетної і дихальної мускулатури. При цьому механізм поліпшення самопочуття пов'язаний з посиленою продукцією при тривалій м'язовій активності особливих речовин – ендорфінів, які позитивно впливають на психічний стан людини (Сертакова, Чубаров та Бондарчук, 2018).

Метод каністерапії з огляду на свій інтерактивний зміст сприяє налагодженню і вибудовуванню суб'єкт-суб'єктних відносин, де дитина з ООП стає активним і повноцінним учасником взаємодії та комунікації. Водночас розширюється спектр соціальних ролей, які може виконувати дитина: учня, клієнта, господаря тварини, ветеринара, друга, дресирувальника, поводиря, асистента. Це дозволяє відпрацьовувати механізми різної поведінки, здійснювати порівняння і рефлексію своїй дії, додавати впевненості в собі і у своїх можливостях, сприяти відчуттям активності та соціальної значущості.

Отже, можна стверджувати, що на заняттях з каністерапії відбувається *освітньо-виховний вплив* шляхом навчання: соціальної поведінки (воно має місце і в процесі взаємодії з іншими дітьми чи дорослими, і в процесі взаємодії з собакою, адже важливо усвідомлювати наслідки своїх дій, засвоювати основи безпечної поведінки); розуміння свого емоційного стану (вміння відстежувати його, узгоджувати власні дії з ним, висловлювати його соціально прийнятним способом); розуміння емоційного стану інших (і людей, і тварин).

Важливим складовим компонентом занять є наочність. Адже для проведення занять використовуються різні стенди, плакати, кінологічне спорядження (дрескостюми, повідці і т.п.), костюмовані шоу з собаками, які носять театральний характер, при цьому діти є активними учасниками того, що відбувається. Діти не тільки залучаються до участі в різноманітних іграх, але і є активними учасниками розробки та підготовки сценарію шоу, виходять з собаками і показують усілякі номери, придумують і проводять змагання, під час яких дорослі і собаки змагаються в кмітливості та спритності з дітьми. У результаті занять вдається допомогти дітям подолати страх і невпевненість в собі при публічних виступах. Таким чином, відбувається *розвиток креативних і творчих здібностей* у дітей (Сертакова, Чубаров та Бондарчук, 2018).

Перевагами активної діяльності є те, що така взаємодія у всіх учасників заходу відбувається за допомогою зорових, тактильних, слухових відчуттів, на основі яких будуються всілякі образи, складаються асоціації і, як результат, здійснюється індивідуальне сприйняття, яке обумовлює певну поведінку, регуляція якої у кожного учасника здійснюється або самостійно (учасники терапевтичної команди), або знаходиться під контролем (клієнт, тварина).

Додатковий «плюс» каністерапії – малозатратність в порівнянні з іншими видами анімалотерапії (іпотерапія, дельфінотерапія).

Разом з тим, заняття з каністерапії виявилися корисними як для дітей, так і для їхніх батьків. Батьки відзначають зниження втоми під час занять, відновлення сил, приріст позитивних емоцій, а найголовніше – у них зростала віра у можливість покращення фізіологічного та психоемоційного стану своїх дітей.

У дітей після занять проявлялися також позитивні результати: зріс інтерес до занять; долалися негативізм і скутість; підвищувалися

активність, самоконтроль, бажання спілкуватися з іншими дітьми, дорослими, тваринами; з'явилася задоволеність відносинами та впевненість у собі; покращувався настрій під час занять і посилювалася творча активність.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, заняття каністерапії сприяють стабілізації психоемоційного стану дітей з ООП, корекції і розвитку когнітивної сфери, розумових і комунікабельних здібностей, посилюють ефективність розвитку особистості, освіти і реабілітації. Каністерапія передбачає наявність мотиватора, роль якого виконує спеціально відібрана і підготовлена собака під керівництвом кваліфікованого каністерапевта.

Рекомендації каністерапії передбачають реабілітацію порушень психічної, фізичної, інтелектуальної сфери та соціальної дезадаптації. Каністерапія дає можливість дітям з особливими потребами отримати психофізіологічну допомогу, яка полягає в тому, що взаємодія з тваринами нормалізує роботу нервової системи, знімає артеріальний тиск, знижує рівень фізіологічного і психологічного стресу, конфліктність, відчуття неповноцінності, ворожисть, тривожність, сприяє гармонізації міжособистісних відносин.

Поряд з реабілітацією заняття з собаками мають оздоровчий ефект: мінімізується почуття неповноцінності, депресії, агресії, тривожні симптоми, локалізується стрес, покращується координація рухових функцій, удосконалюється адаптивність і комунікативність, активізуються розумові та емоційні здібності тощо.

Можна констатувати, що каністерапія підвищує якість життя дітей з ООП. Цей факт дає нам можливість рекомендувати аналізований нами метод для роботи психологам, соціальним працівникам та іншим представникам гуманітарної сфери після проходження певної професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> [Дата звернення: 25.12.2020].

Кароматов, И. и Баймуродов, Р. (2017). Каністерапія (обзор литературы) *Биология и интегративная медицина*. №4.

Чумак, Е, Раимбакиева, Л., Батынова, Г. и Ксенович, Т. (2017). Технологии социальной реабилитации детей с особенностями развития, реализуемые в опорных реабилитационных центрах Ханты-Мансийского автономного округа. Югры: практ. Пособие / Изд-во бюджетного учреждения Ханты-Мансийского автономного округа – Югры «Методический центр развития социального обслуживания». 48 с.

Когаловская, А. (2014). Каністерапія как подход в психотерапии и реабилитации. *Отечественный журнал социальной работы*. № 4. СС. 114-121.

Когаловская, А. (2013). Особенности реабилитации детей-инвалидов с использованием канистерапии. *Вестник Ивановского государственного университета*. № 1. СС. 41–46.

Сертакова, О., Чубаров, М. и Бондарчук, Ю. (2018). Адаптивно-инклюзивная кинология как способ социально-психологической реинтеграции детей с ограниченными возможностями здоровья. *Вестник Всероссийского общества специалистов по медико-социальной экспертизе, реабилитации и реабилитационной индустрии*. № 3. СС. 27–36.

Данченко, С. (2017). Механизм социально-коммуникативного обучения детей с ограниченными возможностями здоровья с помощью метода канистерапии. *Личность в экстремальных условиях и кризисных ситуациях жизнедеятельности*. № 7. СС. 234–237.

Каністерапія як інноваційний напрям соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами: монографія / Кравченко О. О., Кривоколинська Н. М., Стрельченко Н. А. Каштан С. М.; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Видавель «Сочінський М. М.», 2020. 224 с.

Koliada, N., Kravchenko, O., Levchenko, N. Youth Workers and Innovative Development of Social Work. *Advances in Intelligent Systems and Computing* (2020). Vol. 1209 AISC. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50791-6_54 (Scopus).

REFERENCES

Zakon Ukrainy “Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini” (2006). [The Law of Ukraine “On the Rehabilitation of Individuals with Invalidity in Ukraine”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> [data zvernennia: 25.12.2020]. [in Ukrainian].

Karomatov, I. & Baymurodov, R. (2017). Kanisterapiya (obzor literatury) [Canistherapy (literature review)]. *Biologiya i integrativnaya meditsina*. No 4. [in Russian].

Chumak, E., Raimbakieva, L., Batyina, G. & Ksenevich, T. (2017). *Tehnologii sotsialnoy rehabilitatsii detey s osobennostyami razvitiya, realizuemye v opornykh rehabilitatsionnykh tsentrah Hantyi-Mansiyskogo avtonomnogo okruga* [Technologies of social rehabilitation of children with special needs, implemented in the support rehabilitation centers of the Khanty-Mansiysk Autonomous Okrug] – Yugryi: prakt. Posobie / Izd-vo byudzhethnogo uchrezhdeniya Hantyi-Mansiyskogo avtonomnogo okruga – Yugryi “Metodicheskiy tsentr razvitiya sotsialnogo obsluzhivaniya”, 48 s. [in Russian].

Kogalovskaya, A. (2014). Kanisterapiya kak podhod v psixoterapii i rehabilitatsii [Canistherapy as an approach in psychotherapy and rehabilitation]. V: *Otechestvennyy zhurnal sotsialnoy raboty*. No 4. SS. 114–121 [in Russian].

Kogalovskaya, A. (2013). Osobennosti rehabilitatsii detey-invalidov s ispolzovaniem kanisterapii [Features of the rehabilitation of disabled children

using canistherapy]. V: *Vestnik Ivanovskogo gosudarstvennogo universiteta*. No 1. SS. 41-46. [in Russian].

Sertakova, O., Chubarov, M. & Bondarchuk, Yu. (2018). Adaptivno-inklyuzivnaya kinologiya kak sposob sotsialno-psihologicheskoy reintegratsii detey s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorovya [Adaptive-inclusive cynology as a way of social and psychological reintegration of children with disabilities] V: *Vestnik Vserossiyskogo obshchestva spetsialistov po mediko-sotsialnoy ekspertize, reabilitatsii i reabilitatsionnoy industrii*. No 3. SS. 27–36. [in Russian].

Danchenko, S. (2017). Mehanizm sotsialno-kommunikativnogo obucheniya detey s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorovya s pomoschy metoda kanisterapii [The mechanism of social and communicative education of children with disabilities using the canistherapy method]. *Lichnost v ekstremal'nykh usloviyakh i krizisnykh situatsiyakh zhiznedeyatel'nosti*. No 7. SS. 234–237 [in Russian].

Kanisterapiia yak innovatsiinyi napriam sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii ditei z osoblyvymy osvithnymy potrebamy: monohrafiia [Canister therapy as innovative direct social and psychological rehabilitation of children with special educational needs: monograph] / Kravchenko O. O., Kryvokolynska N. M., Strelchenko N. A., Kashtan S. M.; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped.un-t imeni Pavla Tychyny – Uman: Vydavets “Sochinskyi M. M.”, 2020. 224 s. [in Ukrainian].

Koliada, N., Kravchenko, O. & Levchenko N. Youth Workers and Innovative Development of Social Work. *Advances in Intelligent Systems and Computing* (2020). Vol. 1209 AISC. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50791-6_54 (Scopus) [in English].

CANIS THERAPY AS AN INNOVATIVE DIRECTION OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION

Oksana Kravchenko

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor,
Dean at the Department of Social and Psychological Sciences,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9732-6546

e-mail: okskravchenko@ukr.net

Abstract. The article summarizes the foreign and Ukrainian experience gained in the implementation of the method of canis therapy with children and youth with special educational needs. It is proposed to define the rehabilitation of children with special educational needs (SEN) through canis therapy - as a process and system of psychological, pedagogical measures aimed at restoring and developing alternative physical or mental functions, elimination, and full compensation for life limitations caused by health disorders indirectly through

interaction with the dog, thus expanding the communicative field of interaction with the outside world.

This system of measures, which includes social, psychological and preventive component and focuses on adaptive and rehabilitation work with children with SEN.

There are several principles of organization of canis therapy as a means of social and psychological rehabilitation in the educational institution and in working with the child's family. They are the principle of partnership, the principle of diversity of efforts, the principle of unity of psychosocial and biological methods of influence. The child's cooperation with the dog performs a number of functions: motivating, communicative, relaxing, educational, cognitive, cognitive-auxiliary, psychotherapeutic, resource.

The method of canis therapy, given its interactive content, helps establish and build subject-subject relationships, where a child with SEN becomes an active and full participant in interaction and communication. In canis therapy classes there is an educational impact through learning: social behavior (it occurs in the process of interaction with other children or adults, and in the process of interaction with the dog, as it is important to understand the consequences of their actions, learn the basics of safe behavior); understanding of emotional state (the ability to track it, coordinate actions, to express it in a socially acceptable way); understanding the emotional state of others (both humans and animals).

Keywords: children and youth, inclusive education, rehabilitation, nature therapy, canis therapy.

Стаття надійшла до редакції 16. 02. 2021 р.